

ABFs remissvar till Demokratiutredningens betänkande ”Låt fler forma framtiden”

Sammanfattande inledning

ABF välkomnar Demokratiutredningen och delar många av dess bedömningar kring betydelsen av ett intensifierat arbete för att stärka den politiska jämlikheten. Särskilt vill vi stödja förslaget om en ny maktutredning.

Samtidigt är ABF förvånade över de generella slutsatserna i utredningen, som lätt kan ge ett intryck av att vi lever i den bästa av världar. Vi oroas över utredningens avsaknad av krisinsikt över tillståndet i den svenska demokratin, och därmed också över avsaknaden av konkreta åtgärder för att öka den politiska jämlikheten.

Det svenska folkstyret har vuxit fram underifrån, baserad på starka folkrörelser. Den svenska demokratins bas är de fria och frivilliga sammanslutningar av människor som utgör folkrörelse-Sverige. Därför är ABF tveksamt till om den politiska demokratins grundproblem kan lösas genom åtgärder inom den parlamentariska eller administrativa strukturen.

En demokratisk pånyttfödelse är nödvändig. Arbetarnas Bildningsförbund vill understryka två grundläggande förutsättningar:

- Motverka klassamhället. För att motverka en växande politisk ojämlikhet behövs ett brett jämlikhetsarbete inom många politikområden som leder till en utjämning av människors villkor och möjligheter i vardagen.
- Stärk folkrörelserna. För att stärka den formella demokratins inneboende vitalitet krävs att stat och kommuner konsekvent och uthålligt står upp för folkrörelser och folkbildning som självständiga demokratibärare.

I det idéprogram för ABF som antogs av förbundsstämman i april 2016 skriver vi under rubriken ”Demokratisyn” att

ABFs demokratisyn bygger vidare på vår övertygelse om det lika och unika människovärdet. Vi har en grundläggande tilltro till att människor vill påverka och ta ansvar även för det gemensamma. ABF vill att demokratins idéer ska prägla hela samhället. Vi vill förstärka och fördjupa demokratin på samhällslivets alla områden.

Alla människor ska ha lika möjligheter att påverka sin egen vardag och samhället som helhet. För att demokratins idé om en jämlik fördelning av makt ska fungera väl i praktiken, krävs ett arbete för jämlikhet på alla samhällsområden. ABF ser sociala, ekonomiska och kulturella klyftor som hinder för demokrati.

Vi gör demokrati tillsammans! Samtal och samarbete är demokratins livsnerv. Demokrati är ett uttryck för att vi människor är ömsesidigt beroende av varandra. I grunden är demokrati en överenskommelse om att hantera vägval och meningssmottagningar tillsammans och i dialog.

ABF arbetar för en mer deltagande demokrati i samhälle och folkrörelser. En samtals- och deltagardemokrati som behöver sina medlemmar. Vi ser demokratin som en process och rörelseriktning, och därmed mycket mer än en metod för beslutsfattande och val av företrädare. ABF arbetar för politiska processer som växer ur dialog, bildning och kunskap. Demokratiska processer och mötesplatser som välkomnar, lyfter fram och stärker människors deltagande.

Synpunkter på kapitel 3 – Om delaktighet och jämlikt inflytande

I betänkandet anges att bristen på politisk jämlikhet är det centrala temat i utredningsdirektiven och utredarna skriver (s 73) att det finns en gemensam problembild att det faktiska inflytandet inte utövas jämlikt idag. Utredarna anser sig ha betonat politisk jämlikhet i sitt arbete och jämlikt inflytande, delaktighet och representation anses utgöra ramverket för utredningens analys.

ABF ställer sig bakom det utredningen betecknar som deltagardemokrati eller deliberativ demokrati, och betonar idémässigt och praktiskt samtalet och dialogens roll för att etablera och upprätthålla en demokratisk samhällsordning. Vi ställer oss också bakom utredningens uppfattning att demokratins framgång hänger samman med dess förmåga att förena välstånd, social sammanhållning, rättssäkerhet och politisk frihet, samt att en demokrati som inte förmår bidra till människors trygghet inbjuder till extremism och auktoritära lösningar (s 87).

ABF stödjer förslaget om ett nytt mål för demokratipolitiken – ”En hållbar demokrati som kännetecknas av delaktighet och jämlikt inflytande”. Målet motiveras med att tidigare demokratimål inte tagit hänsyn till jämlikhet som ett centralt ideal i vårt styrelseskick, med att demokratin blir starkare när det är många som deltar och med att det är vår plikt att överlämna demokratin i gott skick till kommande generationer.

ABF stödjer även förslaget om en flerårig och oberoende maktutredning med forskningsmedel och referensgrupp. En rejäl studie av ojämlikheten i makt och inflytande i dagens Sverige är av yttersta vikt för att bemöta de stora framtidsutmaningarna.

Samtidigt är ABF förvånade över betänkandets brist på konkreta åtgärder för att bryta den politiska ojämlikheten. Demokratimålet och förslaget om en ny utredning som studerar maktrelationer är positiva, men för en demokratiutredning med den politiska jämlikheten i fokus är det ett skralt resultat.

För trots hundra år av rösträtt är den politiska ojämlikheten bestående i Sverige. Den politiska demokratin begränsas av bristen på demokrati på andra områden, som leder till dramatiskt skilda förutsättningar för individerna att delta i såväl föreningslivet som i den representativa demokratins organ. Utredningen lyckas bara skrapa bara på ytan av denna problematik, och vad värre är att betänkandet riskerar bidra till att invagga sina läsare i falsk säkerhet då det beskriver situationen för svensk demokrati som att den står starkt.

För ABF är bristen på politisk jämlikhet inte ett marginellt problem, utan en kärnfråga för alla demokrater. Sociala, ekonomiska och kulturella klyftor är demokratiarbetets största utmaningar, och klarar vårt samhällsskick inte av att möta dessa kommer människor att söka lösningar på andra håll. ABF beklagar att utredningen till stor del misslyckats med att se och värdera folkbildningens betydelse och potential för att motverka den politiska ojämlikheten. Verksamheten inom studieförbund och folkhögskolor handlar om att i praktisk gärning skapa förutsättningar för demokratiskt deltagande, bildning och kultur för alla. Inom ABF prioriterar vi i verksamheten utifrån en grundläggande jämlikhetstanke som vi sammanfattar med orden ”mest till de som fått minst”.

Synpunkter på kapitel 5 – Valdeltagande och politiskt engagemang mellan valen

ABF har svårt att dela Demokratiutredningens sammanfattande analys om att det inte finns några tecken på att demokratin hotas av en medborgerlig passivitet (s 139). Utredningen tar fasta på att valdeltagandet generellt ligger på en hög nivå och har ökat under de senaste valen, samtidigt som skillnaden i valdeltagande mellan områden och grupper i samhället inte problematiseras i tillräcklig omfattning. Och tendenser i motsatt riktning, såsom minskad facklig anslutning och stora klassmässiga skillnader i föreningsengagemang, lyfts inte fram som huvudfrågor utan beskrivs som undantag till den generella ljusa bilden. Utredningen tar tyvärr inte sitt eget konstaterande att skillnaden mellan

”demokratiskt aktiva” och ”demokratiskt passiva” sammanfaller med andra sociala och ekonomiska klyftor i samhället på tillräckligt stort allvar.

Visst finns det framväxande nya sociala rörelser som spelar en viktig roll och visst skapar den digitala utvecklingen nya arenor för engagemang, men ABF ser påtagliga risker för att växande skillnader i politisk delaktighet sliter sönder vårt samhälle och utgör grogrund för olika former av extremism. De föreslagna åtgärderna – utökade satsningar på lokala resurscentra, förbättrade möjligheter till tillgängliga samlingslokaler, utökad information om tillträdet till allmänna platser i exempelvis köpcentra, insatser för ett ökat valdeltagande bland unga, utrikes födda och utlandssvenskar – bör utökas och kompletteras med fler åtgärder för att bryta den politiska ojämlikheten.

Arbetarnas Bildningsförbund vill understryka folkrörelse- och folkbildningspolitikens betydelse för att vitalisera den politiska demokratin. I vårt idéprogram påminner vi om behovet av en politik i både stat och kommuner som generellt och uthålligt stödjer och respekterar folkbildning och folkrörelser som självständiga demokratibärare:

Folkrörelser och folkbildning var, när den svenska demokratin växte fram, tydliga bärare av medborgarskapet. Folkrörelser och deras studieförbund gav röst åt folkliga opinioner och krav. Ett starkt och generellt samhällsstöd från stat, kommuner och landsting blev en del av landets modell för demokrati. Ett informellt ”samhällskontrakt” för en samtals- och deltagande demokrati växte fram.

Detta demokratikontrakt utmanas när en växande del av samhällsstödet kombineras med detaljstyrande villkor om hur pengarna ska användas.

ABF vill också framhålla att trots den starka offentliga uppslutningen bakom värdet av folkbildningsorganisationernas insatser, så har de lokala och regionala anslagen till studieförbunden har mer än halverats över en tjuugoårsperiod. Mot bakgrund av detta anser ABF att demokratikontraktet behöver förnyas.

Ett nytt handslag måste till mellan stat och kommuner om sitt ömsesidiga ansvar för att stödja och respektera folkrörelser och folkbildning som självständiga demokratibärare. Annars riskerar dagens utveckling att förstärkas, där demokratiska krafter i civilsamhället betraktas mindre som självständiga röstbärande rörelser och mer som leverantörer av specifika tjänster till stat, kommuner och marknad. Den mångfald av idéer som kännetecknar en stark och levande ideell sektor skulle då bli ersatt av ett ökat beroende. I förlängningen skadas medborgarskapet av en sådan utveckling.

Demokratiska folkrörelserns självständighet har en stor betydelse i en strategi för att ”demokratisera demokratin”. ABF anser att detta ska ses som en stor möjlig demokratinytta på både kort och lång sikt.

Betänkandet pekar på flera ställen på studieförbundens roll för valdeltagande och politiskt engagemang mellan valen – dels vad gäller kunskapsförmedling om demokratins spelregler och grundläggande principer (s 133) och dels i arbetet för ökat valdeltagande (s 148). Till denna analys vill ABF lägga studieförbundens roll för att skapa bryggor mellan etablerade och nystartade föreningar och folkrörelser, som har en stor betydelse för att överföra kunskaper och erfarenheter så att nya sociala rörelser slipper uppfinna folkrörelsedemokratins hjul på nytt.

ABF vill även lyfta fram betydelsen av att utveckla formerna för att inkludera människor som just fått svenskt medborgarskap i beslutsprocesserna. Det uppdrag kommunerna fått genom den nyligen (2015) införda lagen om medborgarskapsцерemonier kan utökas till en skyldighet för kommunerna att samverka med föreningsliv och folkbildningsorganisationer i olika former för att erbjuda nya medborgare introduktion i hur man kan utöva politiskt inflytande i sitt nya hemland.

Synpunkter på kapitel 6 – De politiska partierna

Utredningens beskrivning av situationen för de politiska partierna på s 188 är oerhört alarmerande; ”En stor majoritet av Sveriges befolkning anser att partierna är toppstyrda och odemokratiska, men det är också en stor del av medlemmarna som anser att interndemokratien är dålig”.

Med tanke på detta har ABF svårt att dela utredningens uppfattning att ”föreställningen om en partikris kan avskrivas”. Utredningen nöjer sig med att partiernas medlemsantal stabiliserats efter decennier av medlemstapp. Detta är naturligtvis en viktig fråga men långtifrån den enda.

Den bild av svensk demokrati som utredningen målar upp – där politiken utformas i dynamiken mellan heltidspolitiker, ledande tjänstemän, lobbyister, journalister och policyprofessionella, medan fritidspolitiker, partimedlemmar på gräsrotsnivå och vanliga väljare står vid sidan av och tittar på det politiska spelet – är oerhört oroväckande. Det innebär ett annat sätt att styra ett samhälle än den folkrörelsedemokratiska utgångspunkt som ABF står för, och den förtroendeklyfta mellan väljare och valda som blir resultatet ger näring åt destruktiva krafter och rörelser som riskerar slå sönder ännu mer.

Vi delar utredningens bedömning att idealbilden om partierna som länken mellan väljare och beslutsfattare måste omvärderas. Vidare skriver utredningen att partiernas svårigheter att kanalisera väljarintresset motiverar att väljarna ges alternativa vägar att påverka. (sidan 195).

ABF delar delvis denna bedömning. För när 97 procent av befolkningen är partilös är länken mellan partierna och befolkningen i stort alldeles för svag. Politiska partier har en svagare lokal förankring än tidigare, särskilt i områden där ojämlikheten är som störst och valdeltagandet är som lägst. Denna växande partilöshet har partierna själva ett stort eget ansvar för. De politiska partierna i Sverige har generellt sett inte lyckats ta tillvara människors engagemang.

Vi ser samtidigt fler faktorer än de som lyfts fram i betänkandet som bidragit till att hämma medborgarnas intresse för partipolitiskt engagemang. Nationella demokratiers handlingsutrymme har minskats när makt förskjutits till finansiella globala marknader. Till detta kommer ideologiska ansträngningar att reducera politikens verkningsfält till förmån för marknadslösningar. ABF menar att ett aktivt medborgerligt engagemang – i och utanför politiska partier – hänger samman med vad människor tror om politikens handlingsförmåga.

Samtidigt är det viktigt att betona att det stora folkflertalets partilöshet inte är liktydigt med en allmän föreningslöshet, eller ens med ett bristande politiskt engagemang hos väljarkåren. Sverige är unikt rikt på föreningar där människor sluter sig samman med utgångspunkt i gemensamma intressen och åsikter och det finns rika möjligheter att involvera föreningslivet i dialogprocesser kring politiska frågor.

För att demokratin ska fungera mellan valen behövs mötesplatser och ett lokalt förankrat folkbildnings- och folkrörelsearbete med aktörer som inspirerar och mobiliserar. En förnyad tilltro till folkrörelsedemokratien möjliggör även för partierna att stärka sin ställning. Goda relationer mellan politiska partier och det övriga civilsamhället ger förutsättningar för partierna att nå nya grupper och sänka trösklarna för partipolitiskt engagemang.

Synpunkter på kapitel 10 – Deltagande och inflytande på nationell nivå

ABF delar utredningens uppfattning (s 348) att intresseorganisationers dialog med beslutsfattare på nationell nivå mellan valen är viktig för demokratin. Vi delar även uppfattningen att remissväsendet är av central betydelse för vår demokrati och att de formella kanalerna för påverkan av det politiska beslutsfattandet på nationell nivå bör stärkas.

ABF stödjer förslaget att göra remissprocesserna mer inkluderande och att Regeringskansliet bör bredda remisslistorna. Vi har tidigare noterat att remisser som berör folkbildningens område ofta bara sänds till Folkbildningsrådet, i stället för att tillsändas enskilda studieförbund och folkhögskolor alternativt branschorganisationerna Studieförbunden och RIO. Detta gör att viktiga erfarenheter från folkbildningens konkreta verklighet inte synliggörs i remissprocesserna.

ABF är positiv till införandet av fler samråd, hearings och konsultationer med bättre struktur som breddar utredningars perspektiv genom att inkludera föreningslivets perspektiv på frågeställningarna. Samtidigt vill vi understryka att dessa former för att få in tidiga inspel från intresseorganisationerna inte kan ersätta remissväsendet, utan måste ses som ett komplement.

ABF tar inget eget ställningstagande till förslaget om medborgarlig förslagsrätt (folkmotion) till riksdagen. Vi vill dock understryka betydelsen av ett eventuellt införande av folkmotion bör föregås av breda samtal med civilsamhället där inte minst folkbildningens organisationer inkluderas. Folkbildningens kontaktnät i organisations-Sverige – som inkluderar såväl klassiska folkrörelser som nya sociala rörelser – är en viktig utgångspunkt för att sprida kunskapen om hur eventuella nya medborgarliga konstitutionella instrument kan användas på ett konstruktivt sätt.

Synpunkter på kapitel 11 – Medborgardialog och samråd i kommuner och landsting

Samtidigt som ABF ser stora behov av att utveckla formerna för dialog med medborgare ställer vi oss tvekan till de modeller för medborgardialog med bas i den kommunala förvaltningen som vuxit i omfattning under de gångna decennierna. Modellens utgångspunkt i att beslutsfattare och tjänstemän för en direkt dialog med individuella medborgare riskerar att inte ta vara på den kompetens och de nätverk föreningslivet besitter. Ofta blir de aktiviteter som genomförs därför alldeles för små i omfattning för att kunna ge mer än anekdotiska och begränsade bilder av vad invånarna i stort tycker om en viss politisk fråga.

Utredningens egna beskrivningar av tjänstemannadominansen i genomförandet av många dialogprojekt illustrerar även hur de valda beslutsfattarnas roll försvagats – något som knappast kan vara positivt för den demokratiska utvecklingen. När och om kommunala förvaltningar ges huvudrollen i att i mellanvalsperioder möta medborgare och kanalisera synpunkter försvårar detta i sig både partiernas och valda politikernas demokratiska roll.

ABF ser framväxten av dessa så kallade medborgardialoger med utgångspunkt i den kommunala byråkratin som ett sjukdomssymptom för en folkrörelsedemokrati som mist kontakten med sina rötter. Vi rekommenderar i stället att de politiska partierna stärker sina kontakter med föreningsliv och folkbildning för att öka sina kontakt- och resonansytor för samtal om politiska frågor. Detta kan vitalisera såväl det lokalpolitiska samtalet som de politiska partierna genom att sänka trösklarna för ett partipolitiskt engagemang.

Studieförbunden har spelat och spelar en betydelsefull roll i en kontinuerlig dialog mellan de politiska partierna och ett bredare folkrörelsespektrum. Flera av studieförbunden utgör i själva sin konstruktion unika mötesplatser och dialogrum. Därför innebär byråkratiska medborgardialoger ofta bara ett sätt att gå över ån efter vatten för att skapa ett sken av ett riktigt demokratiskt samtal där åsikter och idéer bryts mot varandra. Så här beskriver vi själva vår roll i vårt nyligen reviderade idéprogram:

ABF ska vara demokratins öppna vardagsrum. En arena där samhällsintresserade och engagerade medborgare, grupper, rörelser, partier och politiker kan möta varandra i dialog och lärande. En mötesplats mellan redan organiserat och spontant samhällsengagemang.

ABFs grundläggande skepsis till förslag om att den kommunala organisationen övertar de politiska partiernas uppdrag kring dialog med medborgarna hindrar oss dock inte från att se med stort intresse på de medborgarbudget-idéer som presenteras på s 395. Skillnaden är att en medborgarbudget på ett område helt eller delvis för över beslutandemakt till medborgarna – något som hittills främst använts för beslut om upprustningar av parker, trygghetshöjande åtgärder med mera. Med medborgarbudget blir delaktigheten på riktigt – medborgarna kan vara med i besluten men har också ett kollektivt ansvar för de beslut som fattas och de prioriteringar som görs. ABF välkomnar fler försök med medborgarbudget i svenska kommuner.

ABF välkomnar utvecklandet och praktiserandet av dialogmodeller för reellt medborgarinflytande i samarbete mellan offentlig sektor och föreningar och folkrörelser. Ett viktigt inslag i dessa modeller bör vara att tydligt påvisa i vilken grad makt och inflytande faktiskt finns i processerna. Dialog utan möjlighet till inflytande riskerar leda till vanmakt och ökad misstro mot politiska församlingar.

Synpunkter på kapitel 12 – Det förstärkta folkinitiativet

ABF tar inget eget ställningstagande till utredningens förslag kring att stärka regleringen av kommunala folkomröstningar. Vi menar dock att det finns goda skäl att se över hur kommuner ger sina medlemmar möjlighet att få information om de olika alternativen i de folkomröstningar som genomförs.

Här kan folkbildningen spela en betydelsefull roll för att erbjuda arenor för dialog och samtal kring de frågor folkomröstningarna berör genom klassiska verksamhetsformer som föreläsningen, seminariet och studiecirkeln. Studieförbunden kan också få särskilda uppdrag att utgöra forum för dialog i samband med kommunala folkomröstningar.

Synpunkter på kapitel 13 – Medborgarförslag och folkmotion

ABF tar inget eget ställningstagande till förslaget att ersätta instrumentet medborgarförslag med en rätt till folkmotion till alla kommuner och landsting.

Vi ser fördelar med en medborgerlig förslagsrätt direkt till de beslutande organen, som ett sätt att introducera ett deltagardemokratiskt verktyg till det representativa styrelseskicket som måste stödjas av en procent av de folkbokförda för att kunna framställas. Demokratien behöver för sin utveckling och vitalitet fånga upp fler möjligheter att kanalisera människors engagemang i våra parlament.

Samtidigt bedömer vi att betydelsen av dessa förändringar inte kan vara mer än marginell, och förslagen adresserar inte heller den politiska ojämlikhet som utredningen beskriver som det stora problemet. Risken är därför överhängande att dessa verktyg blir ytterligare en megafon för redan röststarka grupper i samhället.

Synpunkter på kapitel 14 – Ungas delaktighet och inflytande

ABF tar inget eget ställningstagande till förslaget om försöksverksamhet med kommunal rösträtt för 16-åringar.

Vi ser stora fördelar med att öka ungas delaktighet i det gemensamma och i samhällsutvecklingen, där en sänkt genomsnittlig ålder för att använda sin rösträtt kan bidra till att etablera en vara av politisk delaktighet.

Samtidigt finns det mycket starka argument för att låta rösträttsåldern hänga samman med myndighetsåldern.

Synpunkter på kapitel 15 – Delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning

Stockholm den 20 juni 2016

Ku2016/00088/D
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

ABF delar utredningens bedömning att bristande tillgänglighet idag är ett hinder för politiskt deltagande för flera grupper av personer med funktionsvariationer. Som ett komplement till utredningens bedömningar kring det offentliga roll i att skapa tillgänglighet vill vi även lyfta fram betydelsen av att politiska partier och övriga föreningar och folkrörelser i sina verksamheter är tillgängliga för personer med funktionsvariationer.

På initiativ av medlemsorganisationer inom funktionshindersrörelsen har ABFs förbundsstämma beslutat om en tillgänglighetspolicy som gäller för alla ABFs verksamheter, och förbundsstyrelsen arbetar kontinuerligt med uppföljningen av policyn. Då ABF bedriver verksamhet i hela landet bedömer vi att det tillgänglighetsarbete som drivs inom ramen för vår organisation har stor betydelse för den politiska jämlikheten för personer med funktionsvariationer.

Monica Widman Lundmark
Förbundssekreterare

ARBETARNAS BILDNINGSFÖRBUND
Förbundsexpeditionen
monica.widmanlundmark@abf.se